

poques qu'exís ab son fill, qu'havia passejat per Barcelona parlant», id. (*Croquis*, 129); «los dos, homes de bé, *fora* de les discussions polítiques i filosòfiques, simpatisaran sempre», Bosch de la Tri. (*Recorts d'un excursionista*, 120).

Però no sols col·loquialment sinó fins, quan convé, en literatura com en tenim bones proves, continua vivint *fora* com a mera preposició: «en Fullaraca --- estava nerviós --- l'emoció li anava i venia, que tan aviat se li trencava la veu, com es girava --- de por que algú l'escoltés per darrera. —Esteu perduts: fugiu --- la disfressa --- el llenguatge, feien d'aquell pobre d'esperit un grotesc titella: la facècia excedia les seves possibilitats, peix que cueteja *fora* l'aigua, ocell que s'hi ofega; els seus gestos eren incoherents ---», Coromines (*Prometeu* ix, § 1, p. 155, O. C., 276a).

A més del significat propi aquesta partícula, en prengué d'altres, ja d'antic, que no ens vagarà d'exposar; em limito a algun dels més oblidats: sobretot en el terreny de l'excepció o reserva, ll. *praeter, saltem, excepto*, angl. *barring*, rus *króme*, romànic *salvo*, cat. *llevat, tret de*, etc., de seguida féu important paper en diverses direccions. El caràcter arrelat i general que tingué això des d'antic, el constatem en veure que ja en el S. XIV figura en la forma reduïda *fors* de l'arcaic *fors*: «hoíran mi <s>sa tots armats, *fors* de lurs elms» ('armadura completa llevat dels cascos'), Reixac (*Quèsta*, 40.6), i amb altres variants tant en la forma del mot com en el valor sintàctic i semàntic: «per al <l>ò no us a <s>segur yo *anfora* de la mort», id. (141.16) o sigui 'sinó, més que, de la mort'.

Enlloc dins la nostra llengua, no s'ha descabdellat tant això com en el domini rossellonès, sigui amb el matís de 'llevat', sigui amb el de 'sense' o, tirant més cap al terreny adverbial, el de 'només'; i tanmateix no és únic el rossellonès en això, car també en veiem curiosos brots o inicis en certs ambients valencians: els llauradors de l'Énova em reconeixien, p. ex., «ací solament reguem *fora* dret, amb sobres d'aigua» (1962), que ve a ser com dir-me 'sense dret, sense poder fer-hi valer un dret'. En canvi en el domini rossellonès (incloent-hi des de l'alta Cerdanya fins a la Marenda i Perpinyà) frases com «en tinc *fora* un» 'només un' se senten a cada pas i pertot arreu, i en els escriptors d'allà es pot exemplificar això en aquesta forma i en descabdellaments ulteriors (no sempre de comprensió fàcil per al foraster); el punt de partida fou el preposicional: «aqueix ample camí, que cap a tu menava, / ara és *fora* un petit sender» 'no és sinó un ---', Saisset (*Perpiny.*, 18).

Però aquesta preposició pot dur com a «terme» tota una proposició o petita subordinada: «lo nostre Pó, d'això ja prou fart n'era: / *fora* se la mirar li feia pas l'afere, / li trigava de li parlar ---», id. (*Catal. del Ross.*, 123); hauríem de grafiar-ho així per fer-nos entendre *fora* del Rosselló: «el *fora-se-la-mirar* no li convenia, l'estar-se de tot *fora* de mirar-la no li resultava prou, no hi feia el negoci necessari, i amb això el mot s'ha convertit en una conjunció subordinativa o adverbial hipotàctic; «per un dels meus companys havia

oït a dire / que la pesca a la linya és un dels millors plès: / —Aquí te canses pas —me deia—, fas pas res: / *fora* espies el tap, / sentes quelcom que tira ---», id. (*Perpiny.*, 24) 'mires només el tap (tasconet o fustinyol de la llinya)'.

Postposada i amb ús absolut, la paraula *fora* esdevé una mena de pronom negatiu amb el valor de 'res més, no res més que això': «prou mos trigava a tots de nos arreposar; / mes: rocs!, rocs punxeruts, rocs i *fora*, se veien ('rocs i res més'), / i entre nosaltres, nos dèiem: / mes veïam? ¿que serem condemnats a marxar / com feia el *Juif-Errant*, sense mai s'assentar?», id. (*Catal. del Ross.*, 165; un altre encara ibid., p. 145). Jo demanava que m'esperessin, parlant com ells, perquè els necessitava i era ineludible: «hi estaré *fora* un quart!» ('només quinze minuts') i em responien escèptics: «*fora?*» ('només això que dius?') En fi heus ací una sentència grandiloqüent (però ben encunyada i, ai, justa) que vaig sentir a un home d'Enveig (1959): «una vida *fora* val per la manera com ha estat viscuda» ('no val més que ---'). Hi ha qui diu que l'esperit català i en català és mort en el Rosselló... Cal, és clar, anar-hi al poble, i bussejar-hi, sense esverar-se d'incomprensions i malentesos.

En nivell ben pedestre tenim altres desenrotllaments fàcils d'entendre. *Fora que* = 'no --- més que ---': «a m'eixugar lo front tinc fèna: / m'acabí de fonre; els hi dic: / Si això dura, en aquesta plaça, / din(s) d'un moment, si qualcú passa, / al lloc d'en Galdric, d'en Perot, / traparà *fora que* un gassot...» ('només un basalet de suor'), Saisset (*Perpiny.*, 11), «te volem *fora que bé*», id. (*Catal. d. Ross.*, 24); «n'hi ha *fora qu'un* Sirac, «en 'quell vilatge hi ha *fora que* una casa habitada», Caixàs (1960).

Fora i enfora s'han orientat també en part cap a la idea de llunyania. Tendència semàntica que s'explica sobretot partint de la posició de l'home de vila o ciutat, que mira les coses de *fora* murs com a remotes, i també del qui trobant-se a terra es mira la mar com a paratge allunyat, i més llunyà com més el pensament s'hi interna. Per això la gent que viu en la mar a la vista no solen parlar de situació «mar endins» sinó «fora» o a *fora* o *enfora*: en efecte és manera de parlar pròpia dels habitants de terres costeres, i encara més de la gent de mar.

No ho dirà un barceloní, però ho sentim a la gent de tot el litoral, tant a la Costa de Ponent, com de Llevant: «Patrò, tens la mala mar ficada al moll de l'ànima --- si vull escoltar-te em mareges: acosta'm el porró, i deixa llampar *enfora*», Coromines (*De Plaer no n'hi ha --- Putxin.* I, p. 151; llampar diuen els homes de mar del Maresme per 'llampegar'). Igual a l'Empordà: dos notables accidents costers vora Portbou (1958) es distingeixen com *Bou-follit de fora* i *Bou-follit de terra* (aquell més allunyat de la línia costera); sé dotzenes de denominacions contrastants així, des d'allà a Barcelona, i així segueix per les costes valencianes: *La Barbà de dins* i *Barbà de fora*, caires submarins davant Benidorm, 1963, aquest més distant que aquell, de la platja; a Santa Pola, 1963, una de les